

بررسی موانع عمومیت یافتن استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام) در امور داخلی (از منظر دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته علوم ارتباطات تهران مرکز)

فهیمة ستاره^۱

چکیده:

پژوهش حاضر در صدد است موانع عمومیت یافتن استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام) در امور داخلی را از منظر دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته علوم ارتباطات تهران مرکز مورد بررسی قرار دهد این تحقیق از نظر روش پیمایشی و میدانی است و از نظر نوع کاربردی می باشد ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است جامعه آماری ۱۰۰ نفر از دانشجویان و فارغ التحصیلان رشته علوم ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز می باشد و نمونه آماری ۶۰ نفر از آنان می باشد که از طریق جدول کرجس و مورگان تعیین گردیدند. از طریق کای اسکوتر فرضیه ها تحلیل و مورد آزمون قرار گرفت و نتایج زیر حاصل شد.

بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترس فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران، امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور، امکان نفوذ سایبری بیگانگان و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه قوی وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، تلگرام، امور داخلی

Investigating the barriers to the generalization of the use of cultural networks (telegrams) in internal affairs (From the perspective of universities and graduates of communication sciences in Tehran)

Abstract:

The present research seeks to overcome obstacles to the use of social networks (telegrams) in internal affairs

According to the students and graduates of Tehran University of Communication Science, this study is a field survey and in terms of its application type. The data collection tool was a researcher-made questionnaire. The statistical population of the study was 100 students and graduates of the field of science. The links between Islamic Azad University of Tehran and the sample is 60, which were determined through the Kerjes and Morgan table. Hypotheses were analyzed and tested using Chi-Square and the following results were obtained.

There is a strong relationship between using the social network of the telegram and the possibility of promoting and accessing immoral films among the worker, the possibility of causing the country's criminal offenses, the possibility of the influence of the cybercriminals of foreigners and the possibility of disclosing confidential information and, hence, the security threat of the country.

Key words: social networks, telegram, internal affairs

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، وزارت بهداشت، دانشگاه ایران، تهران، ایران، ramadainstitute@gmail.com

مقدمه

است. در حالی که در ابتدا، این شبکه‌ها در محیط دانشگاهی و به منظور استفاده دانشجویان راه اندازی شد، طیف کودک و نوجوان و همچنین طیف سالخورده نیز به این شبکه‌های اجتماعی افزایش یافته است. در نظرسنجی جدیدی که از سوی کمیسیون اروپا انجام پذیرفت، مشخص گردید، ۷۷ درصد از کودکان ۱۳ تا ۱۶ ساله و ۳۸ درصد از کودکان ۹ تا ۱۲ ساله در اروپا در شبکه‌های اجتماعی عضو هستند. در این آمار کشور هلند با ۷۰ درصد دارای بیشترین کودک زیر ۱۳ ساله عضو در یک شبکه اجتماعی است و فرانسه با ۲۵ درصد در انتهای جدول مربوطه قرار دارد. (اصغر کیا، ۱۳۹۱: ۱۵) کلیه آمارهای ارایه شده، حاکی از اهمیت شبکه‌های اجتماعی در دنیای امروز می باشد و نقش این شبکه‌ها را در فرآیند ارتباطات مجازی مردمان عصر جدید بیش از پیش مشخص می سازد. در این مقاله محقق در صدد است موانع عمومیت یافتن استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام) در امور داخلی را از منظر دانشجویان علوم ارتباطات مورد ارزیابی قرار دهد.

بیان مساله

زمانی که پیام‌رسان تلگرام محبوب شد و طرفداران زیادی پیدا کرد، به علت سادگی عضویت و نحوه استفاده در جایگاه بسیار بالایی قرار گرفت. بعد از این محبوبیت، اصطلاحات زیادی مثل تیک دوم تلگرام، حالت روح تلگرام، ساخت استیکر تلگرام، بلاک شدن در تلگرام و ... به وجود آمد. اما اصطلاح دیلیت اکانت تلگرام به معنی حذف کردن اکانت مربوط به خود است. مطمئناً گاهی اوقات پیش خواهد آمد که شما دیگر نخواهید در تلگرام فعالیت کنید و یا می‌خواهید سیم‌کارت خود را بفروشید و دوست ندارید خریدار سیم‌کارت شما بتواند از اکانت تلگرامتان استفاده کند. بنابراین شما نیز نیاز است بدانید چطور می‌توانید دیلیت اکانت کنید. علاوه بر اینکه دیلیت اکانت تلگرام باعث می‌شود دسترسی شما به اکانت تان قطع شود، می‌تواند باعث شود برخی اتفاقات که در اکانت شما رخ داده است نیز پاک شود. شاید برای تان جالب باشد که بدانید با استفاده از دیلیت اکانت می‌توانید از بلاک تلگرام خارج شوید! بنابراین اگر توسط یکی از دوستان خود در تلگرام بلاک شده‌اید و پیام‌های شما به او نمی‌رسد، می‌توانید با استفاده از امکان حذف کردن اکانت خود و ثبت نام مجدد در تلگرام با همان شماره با دوست خود گفتگو کنید و اصطلاحاً از بلاک تلگرام خارج شوید. این ترفند به شما کمک خواهد کرد که به افرادی که شما را بلاک کرده‌اند پیام دهید.

امروزه فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، به کلیه فضاهای اجتماعی، سازمانی و فردی در جوامع بشری نفوذ نموده و شیوه زندگی روزمره افراد را تا حدود قابل ملاحظه‌ای تحت تأثیر قرار داده است. بهره‌گیری از این فن‌آوری‌ها، به مثابه وقوع یک «چرخش پارادایمی» در زندگی فردی و اجتماعی انسان می‌باشد که در آن حتی مفاهیم کهن نیز با هندسه معرفتی جدیدی قابل شناخت هستند. به تعبیر مانوئل کاستلز، فن‌آوری‌های نوین اطلاعات، نقاط دور عالم را در شبکه‌های جهانی به یک دیگر پیوند می‌دهند. ارتباطات رایانه‌ای مجموع‌های از جوامع مجازی را به وجود می‌آورند و در نتیجه آن همه ساختارها و فرآیندهای مادی و معنوی بشری دگرگون می‌شوند.

اگرچه فن‌آوری‌های نوین، با توجه به وجوه فنی و ابزاری تعریف می‌شود، لیکن نگاه علوم اجتماعی به این پدیده، معطوف به زمینه‌ها، عملکردها و آثار و نتایج آن است؛ در حقیقت پارادایم فن‌آوری‌های اطلاعات را می‌توان چشم‌اندازی دانست که در آن فن‌آوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و جنبش‌های اجتماعی به صورت پیوسته‌های بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و از یکدیگر نیز تأثیر می‌پذیرند. در راستای گسترش چشمگیر فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کلیه وجوه زندگی بشر، تولید شبکه‌های انسانی - به شکل دیجیتالی - نیز عامل مهم دیگری در افزایش تعاملات مجازی بین افراد گردید. شبکه‌های اجتماعی، نسل جدیدی از وب‌سایت‌ها هستند که این روزها در کانون توجه کاربران شبکه جهانی اینترنت قرار گرفته است. این گونه سایت‌ها بر مبنای تشکیل اجتماعات آن‌لاین فعالیت می‌نمایند و هرکدام دسته‌ای از کاربران اینترنتی را با ویژگی خاصی گرد هم می‌آورند. به سبب حجم ارتباطات گسترده‌های که در محیط این شبکه‌ها امکان پذیر می‌باشد و همچنین امکان برقراری ارتباط با مشخصات غیرواقعی، این سایت‌ها سهم قابل توجهی از کل زمان صرف شده در اینترنت را در جهان به خود اختصاص داده‌اند. در حالی که این سهم در سال ۲۰۰۷ میلادی، عددی در حدود ۶ درصد بوده، در سال ۲۰۰۸ میلادی، این سهم به حدود ۹ درصد رسیده و سال به سال این درصد در حال افزایش چشمگیر می‌باشد. در میان کشورهای بررسی شده نیز سوئیس با ۲۰۷ درصد و آلمان با ۱۴۰ درصد، بیشترین رشد در زمان صرف شده برای استفاده از شبکه‌های اجتماعی را دارا می‌باشد. ترکیب سنی استفاده‌کنندگان از شبکه‌های اجتماعی نیز در سالیان اخیر دچار تغییراتی چشمگیر بوده

بسیار زیاد بوده، از این رو می‌توان به اهمیت و ضرورت این شبکه‌ها به عنوان ابزاری در جهت بهبود آموزش و یادگیری توجه نمود. اهمیت موضوع، زمانی بیشتری شود که بدانیم درصد عظیمی از مخاطبان این رسانه‌ها را جوانان تشکیل می‌دهند که از نظر توسعه، مهمترین سرمایه‌ی انسانی هر کشور تلقی می‌شوند. (رحمان زاده، ۱۳۸۹: ۴۹) همچنان که الگوهای ارتباطی به‌طور روزافزونی از مرزهای ملی فراتر می‌رود، آمار اتصال به اینترنت و کاربران آن به‌طور تصاعدی در حال رشد است. انتشار پرشتاب اینترنت، ماهواره و فناوری‌های دیجیتال، ارتباط هم‌زمان میان بخش‌های وسیعی از جهان را ممکن ساخته است. در نتیجه بسیاری از کنترل‌های ملی اطلاعات بی‌اثر شده‌اند. امروزه نقش رسانه‌ها و میزان نفوذ آنها در ساخت سیاسی جوامع بر کسی پوشیده نیست. برخی از نظریه‌پردازان ارتباطات معتقدند که امروز جهان در دست کسی است که رسانه‌ها را در اختیار دارد. نقش عمده رسانه‌ها در شکل‌دهی به افکار عمومی باعث شده که اهمیت رسانه‌ها تا این حد مورد توجه قرار گیرد. (سجادی، ۱۳۸۲: ۵۵)

امروزه شبکه‌های اجتماعی ساکنان اقیانوس پرتلاطم اینترنت‌اند. شبکه‌هایی که مبتنی بر فناوری «وب ۲» فعالیت داشته و با اجتماع‌گرایی مجازی نقش اساسی‌ای را در معادلات رسانه‌ای جهان بازی می‌کنند. این وب‌سایت‌ها علاوه بر قابلیت شبکه‌سازی مجازی، امکان استفاده از فرصت‌های مختلف در فضای اینترنت را اعم از جست‌وجو، خواندن و به اشتراک‌گذاری اخبار، آپلود عکس و فیلم، نوشتن یادداشت‌ها و عضویت در گروه‌های مختلف، تحرک سیاسی فراهم کرده و این امر باعث اقبال کاربران اینترنتی به شبکه‌های اجتماعی شده است. فضای مجازی بسته به ساخت‌های اجتماعی شکل می‌یابد و رشد فناوری، همگرایی رسانه‌ای و مسائل مربوط به آن، در شرایط اجتماعی گوناگون برون‌دادهای متفاوتی داشته است. (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۲) شبکه‌های اجتماعی از گروه‌هایی عموماً فردی یا سازمانی تشکیل شده که از طریق یک یا چند نوع از وابستگی‌ها به هم متصل‌اند و در بستر یک جامعه اطلاعاتی پیچیده، کارکرد مؤثر شبکه همگرا را تصویر می‌کنند و موفقیت و محبوبیت روزافزون آنها به دلیل داشتن رنگ و بوی اجتماعی است. شاید آنگاه که یک پژوهشگر آفریقایی در کنفرانس باشگاه رم تحت عنوان: «جهان در آستانه قرن بیست‌ویکم» گفتار خود درباره «عصر نوین فرهنگ و ارتباطات» را با این جملات به پایان برد، کسی سخنان او را چندان جدی نگرفت؛ او معتقد بود که «دوران کنونی تمام می‌شود و عصر تازه‌ای آغاز می‌گردد. تاکنون در هیچ زمانی بشر برای بقا تا این حد به قدرت انطباق و

البته باید توجه کرد که در صورت استفاده بیش‌ازحد از این ویژگی، تلگرام شما را جریمه خواهد کرد و مدتی اجازه‌ی دسترسی به حساب کاربری‌تان را نخواهد داد. بنابراین در استفاده از دیلیت اکانت تلگرام خود وسواس به خرج دهید.

در عصر ارتباطات مجازی، استفاده از خدمات شبکه‌های اجتماعی روز به روز محبوبیت بیشتری پیدا کرده است و هم‌اکنون سایت‌های شبکه‌های اجتماعی تبدیل به پرستفاده‌ترین خدمات اینترنتی شده‌اند.

کارکرد اصلی شبکه‌های اجتماعی در ایجاد تعامل و ارتباطات چند طرفه کاربران است و این ویژگی از دلایل اصلی جذابیت این شبکه‌هاست؛ علاوه بر این کارکرد، این شبکه‌ها مزایای دیگری همانند به اشتراک‌گذاری علاقه‌مندیها، برقراری ارتباط با فرهنگ‌ها و عقاید و مذاهب دیگر، کسب اطلاعات در مورد موضوعات مختلف و مواردی از این دست را دارا می‌باشند؛ اما در کنار این مزایا عدم استفاده صحیح از این شبکه‌ها می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را بر افراد و کانون خانواده آنان وارد نماید، صدماتی همچون به خطر افتادن حریم شخصی، از بین رفتن روابط خانگی، افزایش خیانت زوجین، جعل هویت و انواع کلاهبرداریها. در این تحقیق ما به بررسی تفصیلی شبکه - های اجتماعی و مزایا و معایب آنها پرداخته و انواع آسیب‌هایی که میتواند بر فرد و پیکره اجتماع وارد نماید را جهت اطلاع کاربران ارائه نموده ایم.

با طرح این مقدمه مساله اصلی تحقیق شناسایی موانع عمومی شدن استفاده از تلگرام در امور داخلی است؟ به عبارت دیگر چه عواملی مانع عمومی شدن استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام شده‌اند؟

اهمیت و ضرورت

با ظهور شبکه‌های اجتماعی مجازی، روابط انسانها در اینترنت شکل تازه‌ای به خود گرفته است. رسانه‌های اجتماعی اشکال دیگر ارتباطات کامپیوتر محور را با یکدیگر ادغام کرده و به تبع آن چشم انداز رسانه‌ها، شیوه‌های تعامل افراد و تأمین نیازهای کاربران را دگرگون ساخته‌اند. امروزه شمار کثیری از کاربران با اهداف مختلف در شبکه‌های اجتماعی مجازی عضو شده و به فعالیت‌های گوناگون می‌پردازند. با توجه به افزایش تصاعدی کاربران شبکه‌های اجتماعی و کارکردهای آن نمی‌توان از تأثیر این شبکه‌ها غافل ماند. یکی از ویژگی‌های مهم شبکه‌های اجتماعی در این است که به مکانی برای اشتراک‌گذاری دانش تبدیل شده‌اند. تنوع کاربران و دانش به اشتراک گذاشته شده در شبکه‌های اجتماعی

کهنه به پرسش های نو را نداشته باشند، ملت شان را به آستانه انقلاب و خیزش های اجتماعی سوق می دهند.

جهان امروز در معرض دگرگونی، تغییر و تحولات فزاینده ای قرار دارد، به خصوص حرکت به سمت و سوی "دهکده واحد جهانی" و در هم ریختن نظام ها و سازمان های ملی موجود. در عین حال بروز و ظهور چالش ها و بحران های جدید در عرصه های سیاست، فرهنگ، اقتصاد، امنیت و... در جهان ایجاب می کند که این تحولات و جریان ها به دقت مورد مطالعه و مطمع نظر قرار گیرد و مهم تر اینکه فاکتورها، عوامل و اسباب مؤثر در خیزش، تسریع و یا سمت و سو دادن این حوادث و تغییرات نیز باید ارزیابی و مورد شناخت قرار گیرد. رسانه های ارتباط جمعی و به ویژه شبکه های اجتماعی مجازی، در عصر حاضر نقش عمده و مهمی را در عرصه تغییر و تحولات اجتماعی بر عهده دارند و این وسایل منشأ بسیاری از تحولات معاصر، راهنما و کنترل کننده جریان ها و تحولات در جهان محسوب می شوند. (مردانی گیوی، ۱۳۷۹: ۱۵۶) در جهان معاصر که موسوم به «عصر اطلاعات و ارتباطات» است و رسانه ها همه چیز را در تسخیر خود در آورده اند؛ کارکرد و اهمیت رسانه ها بر کسی پوشیده نیست. یکی از کارکردهای ویژه رسانه ها، و خصوصاً شبکه های اجتماعی مجازی، اطلاع رسانی و پوشش خبری است. این مجموعه ها با ایجاد پوشش خبری کامل در زمینه های مختلف اعم از اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و... سعی در جهت دهی به افکار عمومی به سمت اهداف خود را دارند. از این رو، شناخت نحوه اطلاع رسانی شبکه های اجتماعی مجازی در رابطه با حوادث و تحولات جهانی، امری لازم و ضروری پنداشته می شود. به دلیل گستردگی حوزه تسلط شبکه های اجتماعی مجازی در جوامع امروزی و نیز برخورداری این پدیده از ویژگی سیال بودن و حرکت پویا مدارانه، لازم است که همگام با رشد و تکامل تکنولوژیکی و محتوایی شبکه های اجتماعی مجازی، در ابعاد مختلف، کارکرد آنها، به ویژه نقش آنها در تحولات اجتماعی، در عصر جهانی شدن مطالعات بیشتری صورت بگیرد. از آنجا که شبکه اجتماعی و پیام رسان تلگرام تمرکزش را روی سرعت انتقال پیام و امنیت گذاشته است. و در میان جوانان جایگاه خود را پیدا کرده است به نظر می رسد از جایگاه و اهمیت بالایی در بین مخاطبین و شهروندان خصوصاً جوانان داشته باشد لذا ضرورت و اهمیت این موضوع در عصر کنونی بر کسی پوشیده نیست.

نظر به اینکه شبکه های اجتماعی خصوصاً در میان کاربران ایرانی عمومیت یافته و جمعیت ایران با استقبال ۶۵ درصدی در شبکه مجازی تلگرام حضور برنامه ای دارند و با توجه به اینکه سرور

تخیل نیاز نداشته است. عصر جدید فرهنگ و ارتباطات، در مرحله نخست، عصری است که انسان باید در آن شجاعت خود را متحول کند.» (آلوی، لی، ۱۳۷۸: ۵۵)

اما سرعت تغییرات ارتباطی و فرهنگی در پایان قرن گذشته و سال های آغازین سده جدید، اهمیت سه مفهوم کلیدی قدرت تخیل، قدرت انطباق و شجاعت تحول را برای تداوم حیات دولت ها، فرهنگ های ملی و در سطحی انتزاعی تر حتی تمدن ها به خوبی نشان داده است. شبکه های اجتماعی مجازی دو نقش اساسی را در تغییر سیاسی جامعه های امروزی بر عهده دارند. از یک سو فرهنگ توده را نشر می دهند و از سوی دیگر منبع تغذیه نخبگان جامعه با هدف نوآوری و ابداع هستند، به عبارت دیگر شبکه های اجتماعی مجازی حلقه اتصال محیط بزرگ یا جامعه کل با محیط کوچک است. هر یک از عوامل اصلی نوزایی و خلاقیت، عامل تحرک و پیش برنده توسعه سیاسی است. بحث جهانی شدن و مقوله رسانه ها چنان با یکدیگر پیوند خورده اند که تصور تجربه کردن جهانی شدن بدون رسانه ها و به ویژه شبکه های اجتماعی مجازی، محال به نظر می رسد. «ادوارد سعید» نویسنده فلسطینی- الاصل ساکن آمریکا که دارای دیدگاه های انتقادی در مسائل سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است، می نویسد: «لیبرال ها معتقدند گسترش شبکه های اجتماعی مجازی نه تنها کنترل بر زندگی انسان ها را بیشتر نخواهد کرد، بلکه زمینه قدرت یابی افراد در برابر سازمان ها و دولت را افزایش می دهد. فرایند جهانی شدن، نوعی آگاهی نسبت به ارزش های مشترک بشری را پدید آورده است. در صورتی که دولت ها بتوانند مفاهیم جدید امنیتی را برای خود باز تعریف کنند دیگر مجبور نیستند لشکرهای عظیم نظامی خود را تقویت کنند.» در تعریف قدرت نرم باید گفت که این قدرت توانایی شکل دهی به ترجیحات دیگران را داراست. به عبارت دیگر جنس قدرت نرم از نوع اقناع و جنس قدرت سخت از مقوله «وادار و اجبار» کردن است. قدرت نرم تبلیغات سیاسی نیست بلکه مباحث عقلانی و ارزش های عمومی را شامل می شود. هدف قدرت نرم تاثیرگذاری بر افکار عمومی خارج و سپس داخل کشور است. وسایل ارتباط جمعی در جهان امروز جهان های ذهنی و غیرواقعی را به دنیا مخابره می کنند. آنها دیگر به انتقال واقعیت فکر نمی کنند، بلکه واقعیت ها را می سازند. هدف رسانه ها از قدرت نرم در ابتدا مدیریت افکار عمومی نیست، بلکه رسانه ای در این عرصه موفق است که بتواند با افکار عمومی حرکت کند و خود را سازگار با آن نشان دهد. حکومت ها و حاکمانی که توانایی آینده نگری، ارائه هویت فرهنگی مناسب در عرصه جهانی و شجاعت ترک پاسخ های

سرویس‌های دیجیتال ایجاد و توسعه شبکه‌های اجتماعی (Digital social networking services)

شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی، اصطلاحی است که برای نخستین بار در سال ۱۹۵۴ توسط جان بارنز که در حوزه‌ی انسان‌شناسی اجتماعی فعالیت می‌کرد، ابداع شد. او تحقیقی در مورد گروه‌های اجتماعی در بخشی از نروژ انجام می‌داد و اصطلاح شبکه اجتماعی را در آن تحقیق برای توصیف رابطه بین انسانها و تحلیل مکانیزم‌های ارتباطی و خصوصاً تصمیم‌گیری آنها به کار برد.

جان بارنز، بعدها ضمن اینکه از توسعه مفهوم شبکه‌های اجتماعی ابراز خوشحالی می‌کرد، خود از این حوزه فاصله گرفت و به سمت جامعه‌شناسی دانش که حوزه‌ی مورد علاقه‌ی خودش بود بازگشت. (امیر پور وهمکاران، ۱۳۹۲: ۳۸)

ویژگیها:

عصر کنونی را شاید به جرات بتوان عصر هجوم رسانه‌های مجازی نامید. «هجوم» به این علت که دنیای مجازی در زمانی کوتاه، به صورت کاملاً فراگیر و به سرعت، در حال محبوب شدن و مغلوب کردن سایر رسانه‌ها است. یکی از مشتقات این دنیای مکاره مجازی، شبکه اجتماعی بسیار پرطرفدار «تلگرام» بوده که در کشور ما هم بسیار محبوب و بانفوذ است.

زمان زیادی از ظهور این شبکه پیام‌رسان در دنیای مجازی نمی‌گذرد اما، در بیشتر کشورهای دنیا و هم‌چنین در کشور ما در رأس سایر شبکه‌های اجتماعی قرار گرفته است. (بشیر وافرایی، ۱۳۹۱: ۷۹)

مسئله هر پدیده نوظهوری را جدای از واقعی یا مجازی بودنش، می‌توان از ابعاد گوناگونی مورد تحلیل و بررسی قرارداد؛ بنابراین لازم است که به شبکه تلگرام هم‌نظری نقادانه داشته باشیم و به لحاظ تبعات مثبت و منفی حداقل از منظر فرهنگی و روان‌شناسی آن را مورد واکاوی قرار دهیم.

واضح است که به دلیل ساختار جمعیتی کشورمان، غالب کاربران تلگرام را جوانان تشکیل می‌دهند. قشر آسیب‌پذیری که همواره دشمنان، در عرصه جنگ نرم، و در خط مقدم جبهه فرهنگ، آنان را به نشانه گرفته‌اند.

قطعاً طرفداران و کاربران افراطی تلگرام در جواب انتقادهایی که به این فضا وارد است این جمله کلیشه‌ای را بارها گفته و خواهند گفت که اگر این پیام‌رسان معایبی هم دارد ولیکن مزایا و محسناتش بر

مرکزی این شبکه پرکاربر در یک کشور بیگانه قرار دارد این موضوع از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است چراکه اطلاعات و مدیریت آن یکی از دغدغه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران در سطح کلان است رصد اطلاعات، نیازهای کاربران، تبادل اطلاعات اساسی کشور در حوزه‌های مختلف، نفوذ سایبری نظام سلطه و امکان دامن زدن بهافشای اطلاعات محرمانه به صورت خواسته یا ناخواسته از دلایل پرداختن به این موضوع استراتژیک یکی است. لذا موضوع تحقیق از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

فرضیه اصلی

بین عمومیت یافتن استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام) و موانع آن رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه وجود دارد.
۲. بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه وجود دارد.
۳. بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه وجود دارد.
۴. بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه وجود دارد.
۵. بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه معنی داری وجود دارد.

ادبیات موضوع

شبکه‌های اجتماعی چه هستند و چگونه تعریف می‌شوند؟ شبکه‌های اجتماعی مفهوم جدیدی نیستند. انسانها از قرن‌ها پیش که گرد آتش می‌نشستند و برای یکدیگر داستان می‌گفتند در حال تشکیل شبکه‌های اجتماعی بودند.

اما چیزی که باعث شده است امروز، شبکه‌های اجتماعی بیشتر از همیشه مورد توجه قرار بگیرند، به وجود آمدن ابزارهای دیجیتال و کمک آنها به توسعه شبکه‌های اجتماعی بوده است. بنابراین، برای تعریف شبکه‌های اجتماعی باید ابتدا سه مفهوم را از یکدیگر تفکیک کنیم:

شبکه‌های اجتماعی به عنوان شبکه‌ای از ارتباطات انسانی (Social Networks)

سرویس‌های ایجاد و توسعه شبکه‌های اجتماعی (Social networking services)

ولنگاری فرهنگی هستیم که در واقع دلیل عمده‌اش استفاده غیراصولی و افسارگسیخته از فضای مجازی است.

بنابراین لازم است برای آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها و عملی کردن سواد رسانه‌ای در سطح عمومی، بیش‌ازپیش اقدام شود. در این صورت والدین با تسلط و آگاهی قدم‌به‌قدم در این فضا فرزندان را همراهی می‌کنند و به‌موازات استفاده صحیح، نظارتی دقیق را هم خواهند داشت.

گام دیگر مسئله بومی‌سازی شبکه‌های اجتماعی در کشور است؛ متخصصان این حوزه باید شبکه‌هایی را تولید و جایگزین کنند که علاوه بر جذابیت و کارایی بالا، مطابق با شئون اسلامی و دینی کشور نیز باشند و توانایی رقابت با سایر نمونه‌های خارجی را داشته باشند.

و گام اساسی در این باره متوجه مسئولان است اعم از نیروی نظامی و بازردارنده تا حوزه ارتباطات و فناوری و حتی آموزش و پرورش؛ نظارت و کنترل دقیق و حذف کانال‌ها و یا گروه‌هایی که به‌صورت غیراخلاقی و با اهداف شوم فعالیت می‌کنند و البته این نظارت تا حد زیادی اجرایی شد ولی هنوز جای کار بسیار دارد.

بدیهی است سرعت تغییرات در تلگرام بسیار بالا و به‌روز است. اما واکنش‌ها و تصمیمات که ضمانت اجرایی داشته باشد بسیار کند و زمان‌بر است و این به صلاح نیست. اگر قرار است گوشی‌هایمان هوشمند باشد طرز استفاده از این ابزار بایستی بسیار هوشمندانه‌تر باشد.

همان‌طور که می‌دانیم یکی از دغدغه‌های اصلی رهبر معظم انقلاب هم در کنار استفاده از این فضا، هشدار در مورد چگونگی استفاده از آن است. ایشان درجایی از سخنانشان فرموده‌اند؛ لازمه حضور فعال و تاثیرگذار در فضای مجازی، جدیت در اجرا، (بدون از دست دادن زمان) هماهنگی میان دستگاه‌ها، و پرهیز از موازی‌کاری و تعارض است. این سخنان و مفهوم سایر سخنان ایشان در این باره نشان‌دهنده اهمیت ویژه این موضوع است. که نباید از دید مسئولان مغفول بماند.

به امید اینکه «تلگرام» به شبکه‌ای صرفاً برای استفاده مثبت و مطلوب تبدیل شود نه اینکه با نگاهی سطحی و جاهلانه تن به چالش‌ها و پویش‌های عجیب و گل‌ها پوچ این فضا داده و در مسیر موافق و موازی با اهداف دشمنان حرکت کنیم. لازم است بسیار هوشیارانه و با جدیت عمل کنیم که در این جنگ نرم بازنده نباشیم. (آذریخس، ۱۳۹۱: ۹۶)

آن می‌چربد. این پاسخ تا حد بسیار کمی درست است؛ و نمی‌توان منکر شد که برخی از مزایای این شبکه عبارت‌اند از؛ ارتباط سریع و آسان، استفاده از تجربیات و آموخته‌هایی که دیگران به اشتراک گذاشته‌اند، و آشنایی با سایر فرهنگ‌ها.

اما فراموش نکنیم که همین مزایا هم اگر از جنبه منفی مورد جستجوی کاربر قرار گیرند دیگر مزایا نیستند. و آیا به‌راستی نمی‌توان این اندک محسنات را از منابع کم‌خطر و ایمن‌تری کسب کرد؟

مسلماً کم نیستند افرادی که به لحاظ شخصیتی بیمار هستند و از عقده‌های روانی رنج می‌برند و با پنهان کردن هویت اصلی خود، در این فضا جولان می‌دهند و تلگرام را محلی برای تحقق نیات و خواسته‌های شوم خود انتخاب کرده‌اند.

همچنین نحوه گفتار و تعاملات در فضای تلگرام نشان می‌دهد که آسیب‌های جدی به حریم خصوصی افراد وارد شده است. حریم خصوصی در تعریف عامیانه تمام مسائلی است که مختص به خود ماست و خط قرمز زندگی‌مان محسوب می‌شود و تمایلی نداریم سایرین به این حریم وارد شوند؛ اما از تأثیرهای سوء تلگرام و سایر هم‌خانواده‌هایش همین بس که خیل زیادی را نسبت به حریم خصوصی بی‌توجه کرده است و این قطعاً همان حیا زدایی است. حیایی که باید حافظ حریم ما باشد اما اکنون چه چیزی باعث شده که خصوصی‌ترین مسائل فردی و خانوادگی‌مان را با میلیون‌ها نفر شریک می‌شویم و حتی منتظر تأیید و نظر دیگران می‌مانیم؟

نمایش خصوصی‌ترین مسائل زندگی افراد، و بیان هر آنچه نباید، از تلگرام فضایی ناامن و غیرمطمئن ساخته است. که این مسئله هم‌چنین نشر اخبار جعلی و غیر موثق و گسترش شایعات را هم به دنبال داشته است.

و جای تأسف بسیار دارد که بسیاری از هنرمندان و ورزشکاران که الگوی اغلب جوانان هستند، به شکستن دیواره حریم خصوصی کمک می‌کنند. گاهی فیلم‌ها و تصاویر بسیار خصوصی از خود منتشر می‌کنند که کاملاً نوعی ساختارشکنی و مغایر با چارچوب‌های شرعی و عرفی ما است.

حتی برچسب‌های موجود در این شبکه پیام‌رسان هم که ظاهراً باید مکمل انتقال مفاهیم گفتاری باشند، در بسیاری از موارد حاوی نوشته‌ها و مفاهیم غیراخلاقی است.

به‌هرروی استفاده بدون برنامه و ناآگاهانه از تلگرام و سایر شبکه‌ها، نه‌تنها تبعات شوم فرهنگی را به دنبال دارد، بلکه منجر به هنجارشکنی و تغییر سبک زندگی اسلامی خواهد شد. همان‌طور که در اجتماع هم به‌وفور شاهد آسیب‌های اجتماعی و گسترش

چون در صد خطای محاسبه شده کمتر از ۰,۰۵ می باشد در نتیجه فرض صفر رد شده پس با ۰,۹۵ درصد اطمینان از دیدگاه جمعیت نمونه می توان گفت: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه قوی وجود دارد. با توجه به اندازه ضریب توافقی (۰,۱۰۰ < C = ۰,۶۵ < ۰,۵۰) بین پنجاه در صد و صد در صد می باشد و با حد متوسط دارای فاصله نسبتاً زیادی است بنا بر این می توان این گونه استنباط نمود که بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه قوی وجود دارد.

فرضیه دوم: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه معنی داری وجود دارد.
 H۰: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه معنی داری وجود ندارد.
 H۱: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه معنی داری وجود دارد.
 با توجه به فراوانی مورد مشاهده، در جدول شماره (۲) کای-اسکوئر از دیدگاه جامعه مورد بررسی بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه معنی داری وجود دارد، و رابطه قوی را می توان متصور شد برای حصول اطمینان از وجود چنین رابطه ای آزمون کای-اسکوئر را اجرا می کنیم:

روش شناسی تحقیق
 این تحقیق از نظر روش پیمایشی و میدانی و از نظر نوع کاربردی است که با بهره گیری از ابزار پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز جمع آوری گردید.

جامعه و نمونه آماری
 جامعه آماری این تحقیق ۱۰۰ نفر است و نمونه آماری ۶۰ برای اساس جدول کرجس و مورگان تعیین گردید. که مخاطبین آن از میان دانشجویان رشته علوم ارتباطات تعیین گردید.

آزمون فرضیه ها:

فرضیه اول: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه معنی داری وجود دارد.
 H۰: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه معنی داری وجود ندارد.
 H۱: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه معنی داری وجود دارد.
 با توجه به فراوانی مورد مشاهده، در جدول شماره (۱) کای-اسکوئر بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه قوی را می توان متصور شد برای حصول اطمینان از وجود چنین رابطه ای آزمون وجود استقلال بین دو گروه (ضعیف و قوی) یعنی کای-اسکوئر را اجرا می کنیم:

گزینه ۱	مورد مشاهده	مورد انتظار	انحراف	نتیجه کای-اسکوئر a)
ضعیف	۵	۱۲,۰	-۰,۰۹	مقدار کای-اسکوئر (chi-square)
متوسط	۵	۱۲,۰	۰,۰۷	
زیاد	۳۵	۱۲,۰	۰,۱۳	درجه آزادی
خیلی زیاد	۱۵	۱۲,۰	-۰,۰۸	احتمال خطا (asyp.sing)
جمع	۶۰			
ضریب توافقی	$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{\chi^2 + n}}$			$C = \sqrt{\frac{۰,۵۶۶ + ۳}{۳۰}} = ۰,۰۵$

جدول شماره (۱): فرضیه اول

گزینه ۲	مورد مشاهده	مورد انتظار	انحراف	نتیجه کای-اسکوئر a1
ضعیف	۸	۱۰۲,۰	-۸۲,۰	مقدار کای-اسکوئر (chi-square)
متوسط	۲۰	۱۰۲,۰	۱۴۰,۰	
زیاد	۲۸	۱۰۲,۰	۳۸,۰	درجه آزادی
خیلی زیاد	۴	۱۰۲,۰	-۹۶,۰	احتمال خطا (asyp.sing)
جمع	۶۰			
ضریب توافقی	$C=(x^2/(x^2+n))^{.5}$		$C=(36/60+36/60)^{.5}=0.7746$	

جدول شماره (۲): آزمون فرضیه دوم

با توجه به فراوانی مورد مشاهده، در جدول شماره (۳) کای-اسکوئر از دیدگاه جامعه مورد بررسی بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه قوی را می توان متصور شد برای حصول اطمینان از وجود چنین رابطه ای آزمون وجود استقلال بین دو گروه (ضعیف و قوی) یعنی کای-اسکوئر را اجرا می کنیم:

چون در صد خطای محاسبه شده کمتر از ۰,۰۵ می باشد در نتیجه فرض صفر رد شده پس با ۰,۹۵ درصد اطمینان از دیدگاه جمعیت نمونه می توان گفت: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه قوی وجود دارد. باتوجه به اندازه ضریب توافقی ($0.50 < C = 0.69 < 0.100$) بین پنجاه در صد و صد در صدی می باشد و با حد متوسط دارای فاصله نسبتاً زیادی است بنا بر این می توان این گونه استنباط نمود که بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه قوی وجود دارد.

فرضیه سوم: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه معنی داری وجود دارد.

H_0 : بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه معنی داری وجود ندارد.

H_1 : بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول شماره (۳) آزمون فرضیه سوم

گزینه ۳	مورد مشاهده	مورد انتظار	انحراف	نتیجه کای-اسکوئر a1
ضعیف	۱۰	۱۰۲,۰	-۵,۷	مقدار کایاسکوئر (chi-square)
متوسط	۸	۱۰۲,۰	۳,۳	
زیاد	۳۰	۱۰۲,۰	۲,۳	درجه آزادی
خیلی زیاد	۲	۱۰۲,۰	۳,۰	احتمال خطا (asyp.sing)
جمع	۶۰			
ضریب توافقی	$C=(x^2/(x^2+n))^{.5}$		$C=(73/60+73/60)^{.5}=0.7746$	

تلگرام و امکان ترویج و دسترس‌پذیری فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه قوی وجود دارد. باتوجه به اندازه ضریب توافقی ($0.65 < C = 0.50 < 0.100$) بین پنجاه و صد درصد می‌باشد و با حد متوسط دارای فاصله نسبتاً زیادی است بنا بر این می‌توان این‌گونه استنباط نمود که بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام امکان ترویج و دسترس‌پذیری فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه قوی وجود دارد.

فرضیه پنجم: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان نفوذ سایبری بیگانگان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

H۰: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

H۱: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. با توجه به فراوانی مورد مشاهده، در جدول شماره (۵) کای-اسکوئر از دیدگاه جامعه مورد بررسی بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه معنی‌داری وجود دارد. و رابطه قوی را می‌توان متصور شد برای حصول اطمینان از وجود چنین رابطه‌ای آزمون کای-اسکوئر را اجرا می‌کنیم:

چون در صد خطای محاسبه شده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد در نتیجه فرض صفر رد شده لذا با ۰.۹۵ درصد اطمینان از دیدگاه جمعیت نمونه می‌توان گفت: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه قوی وجود دارد. باتوجه به اندازه ضریب توافقی ($0.51 < C = 0.50 < 0.100$) بین پنجاه درصد و صد درصد می‌باشد و با حد متوسط دارای فاصله کمی است بنا بر این می‌توان این‌گونه استنباط نمود که بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور رابطه نسبتاً قوی وجود دارد.

فرضیه چهارم: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

H۰: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

H۱: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

با توجه به فراوانی مورد مشاهده، در جدول شماره (۴) کای-اسکوئر بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم‌های غیراخلاقی در میان کاربران رابطه قوی را می‌توان متصور شد برای حصول اطمینان از وجود چنین رابطه‌ای آزمون وجود استقلال بین دو گروه (ضعیف و قوی) یعنی کای-اسکوئر را اجرا می‌کنیم:

گزینه ۴	مورد مشاهده	مورد انتظار	انحراف	نتیجه کای-اسکوئر a۱
ضعیف	۱۲	۱۲،۰	-۰.۲۲	مقدار کای-اسکوئر (chi-square)
متوسط	۱۲	۱۲،۰	۰.۱۷	
زیاد	۲۷	۱۲،۰	۰.۱۸	درجه آزادی
خیلی زیاد	۹	۱۲،۰	-۰.۰۸	احتمال خطا (asyp.sing)
جمع	۶۰			
ضریب توافقی	$C = (x^2 / (x^2 + n))^{.5}$			$C = (74 / (74 + 60))^{.5} = 0.58$

جدول شماره (۴): آزمون فرضیه چهارم

چون در صد خطای محاسبه شده کمتر از ۰.۰۵ می‌باشد در نتیجه فرض صفر رد شده پس با ۰.۹۵ درصد اطمینان از دیدگاه جمعیت نمونه می‌توان گفت: بین استفاده از شبکه اجتماعی

گزینه ۵	مورد مشاهده	مورد انتظار	انحراف	نتیجه کای-اسکوئر a1
ضعیف	۲۰	۱۲,۰	۰,۴۱-	مقدار کای-اسکوئر (chi-square)
متوسط	۲۴۲	۱۲,۰	۰,۱۴	
زیاد	۴	۱۲,۰	۰,۱۸	درجه آزادی
خیلی زیاد	۴۰	۱۲,۰	۰,۷-	احتمال خطا (asyp.sing)
جمع	۶۰			
ضریب توافقی	$C=(x^2/(x^2+n))^{.5}$		$(.5=6960+75)/(75C=)$	

قوی وجود دارد .

(جدول شماره ۵: آزمون فرضیه پنجم)

منابع:

- چون درصد خطای محاسبه شده کمتر از ۰,۰۵ می باشد در نتیجه فرض صفر رد شده پس با ۰,۹۵ درصد اطمینان از دیدگاه جمعیت نمونه می توان گفت: بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه قوی وجود دارد . با توجه به اندازه ضریب توافقی (۰,۱۰۰ < C = ۰,۶۹ < ۰,۵۰) بین پنجاه درصد و صد درصدی باشد و با حد متوسط دارای فاصله نسبتاً زیادی است بنا بر این می توان این گونه استنباط نمود که بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و بحران هویت و دامن زدن به اختلافات خانوادگی رابطه قوی وجود دارد .
- جمع بندی :**
- شبکه های اجتماعی جزئی از زندگی روزمره حقیقی ما شده اند! و بسیار از مردم، شخصیت ها و کسب و کارها هرکدام نوعی با این شبکه ها در ارتباط هستند! شبکه های اجتماعی منبع اصلی برای کسب و کارهای بزرگ و کوچکی ست که بدنبال تبلیغ برند خود در اینترنت هستند. پلتفرم شبکه های اجتماعی برای استفاده بسیار ساده است و حتی بعضی از این شبکه ها سرویس های پولی تبلیغات نیز ارائه می دهند ، برای کسب و کارهایی که به دنبال مشتری و مخاطبان جدید می گردند. امروزه بسیاری از چهره های مشهور ، سیاستمداران و البته بسیاری از کسب و کارها به لزوم حضور در شبکه های اجتماعی واقفند ! برای بهربرداری بهینه از قدرت و ظرفیت شبکه های اجتماعی باید محبوب ترین این شبکه ها را بشناسید لذا در بررسی تحقیق حاضر که رفع موانع عمومیت شبکه را در امور داخلی را در دستور کار خود دارد نتایج زیر به دست آمد بین استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام و امکان ترویج و دسترسی فیلم های غیراخلاقی در میان کار بران ، امکان دامن زدن به موارد مجرمانه کشور ، امکان نفوذ سایبری بیگانگان و امکان افشای اطلاعات محرمانه و به تبع آن تهدید امنیتی کشور رابطه
- ۱- امیر پور، مهناز، گریوانی، مریم (۱۳۹۲)، تاثیر شبکه های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، صص ۲۳-۳۹.
- ۲- امیرپور، مهناز و بهرامیان، شفیع (۱۳۹۲). مبانی کلی نظریه های ارتباط جمعی. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- ۳- آذریخس، علی محمد. (۱۳۹۱) "رویکردی نظری به تأثیرات شبکه های اجتماعی بر تولید ملی و اشتغال در میان جوانان" فصلنامه مطالعات جوان و رسانه. شماره ۶.
- ۴- بشیر، حسن، افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۱)، «شبکه های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان: مطالعه موردی بزرگترین جامعه مجازی ایرانیان»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ش ۱، صص ۳۱-۶۲.
- ۵- حسنوندموزاده، مهدی و همکار (۱۳۸۹)، بررسی تاثیر اینترنت بر هویت دانشجویان دانشگاه ایلام، مجموعه مقالات دومین همایش سراسری هجوم خاموش.
- ۶- ساروخانی، باقر و رضایی قادریف خدیجه (۱۳۹۱) «اینترنت و هویت ملی در میان کربان»، فرهنگ ارتباطات، ش ۵، صص ۵۱-۷۱.
- ۷- شکار نمین، شیدا، حاجیان، ابراهیم (۱۳۹۳)، « بررسی تاثیر شبکه های اجتماعی مجازی (فیس بوک) بر سبک زندگی جوانان، مدیریت فرهنگ، ش ۲۶، صص ۶۳-۸۱.
- ۸- رحمان زاده، صمد، قاسمی، وحید، کیانیپور، مسعود (۱۳۹۲)، شبکه اجتماعی فیس بوک و هویت ملی جوانان، فصلنامه مطالعات ملی، ش ۴، صص ۱۴۲-

۱۶۸.

- سجادی، شراره و عنبرین، زینب (۱۳۸۹)، «بررسی رابطه میزان و نحوه استفاده از اینترنت و هویت فرهنگی جوانان»، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ش ۱۷، صص ۱-۲۸.